

Opinia Europejskiego Komitetu Regionów – Cele i narzędzia na rzecz inteligentnych obszarów wiejskich w Europie

(2023/C 188/04)

Sprawozdawca: Radim SRŠEŇ (CZ/EPL), burmistrz gminy Dolní Studénky

ZALECENIA POLITYCZNE

EUROPEJSKI KOMITET REGIONÓW (KR),

Wyzwania, przed którymi stoimy

1. Ponownie wyraża poparcie dla *długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich UE do 2040 roku* ⁽¹⁾, która będzie wspierać spójność terytorialną i tworzyć nowe możliwości, by przyciągać innowacyjne przedsiębiorstwa, gwarantować dostęp do wysokiej jakości miejsc pracy, promować nowe i lepsze umiejętności, zapewniać lepszą infrastrukturę i usługi oraz wzmocnić rolę zrównoważonego rolnictwa i działalności gospodarczej o zróżnicowanym profilu.
2. Jest zdania, że urzeczywistnienie neutralności emisyjnej do 2050 r. za pośrednictwem Europejskiego Zielonego Ładu ma zasadnicze znaczenie dla wzrostu dobrobytu europejskiego społeczeństwa, przy jednoczesnym utrzymaniu dobrych warunków życia w UE i wspieraniu innowacji, które doprowadzą do osiągnięcia tego celu i zapewnią konkurencyjność UE w skali globalnej.
3. Dostrzega, że pandemia COVID-19 i rosyjska agresja na Ukrainę ujawniły nadzwyczajną potrzebę odporności na wszystkich szczeblach w UE – w gminach, miastach, regionach i państwach członkowskich.
4. Sądzi, że kapitalne znaczenie dla osiągnięcia głównych celów europejskich ma wdrożenie szeregu sektorowych i przekrojowych strategii i polityk ⁽²⁾ łączących transformację ekologiczną i cyfrową w nowym kontekście geopolitycznym ⁽³⁾.
5. Wyraża przekonanie – w duchu deklaracji z Lednic ⁽⁴⁾ – że te wszystkie plany, działania i wsparcie mogą prowadzić do osiągnięcia wspólnego celu tylko wtedy, gdy zostaną potraktowane w sposób całościowy oraz wdrożone przy użyciu wszystkich dostępnych funduszy, polityk i narzędzi UE w taki sposób, by skorzystali na tym wszyscy mieszkańcy UE i całe terytorium UE.
6. Jest przekonany, że obszary wiejskie należy doceniać jako przestrzeń, bez której nie da się zapewnić długofalowego zrównoważonego rozwoju UE zgodnie z wyżej wymienionymi celami.
7. Podkreśla, że koncepcja inteligentnych wsi to nowatorska polityka UE i narzędzie rozwoju obszarów wiejskich, które może pomóc w ożywieniu tych obszarów, co jest podstawowym założeniem długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich UE.

Obecna sytuacja pokazuje naszą podatność na zagrożenia

8. Dostrzega podatność UE na zagrożenia w obrębie wszystkich trzech filarów zrównoważonego rozwoju, którymi są: społeczeństwo, środowisko i gospodarka.
9. Zaznacza, że obszary wiejskie stanowią 80 % terytorium UE i zamieszkuje je 30 % ludności UE.
10. Stwierdza istnienie różnic między obszarami wiejskimi i miejskimi pod względem warunków życia.

⁽¹⁾ COM(2021) 345 final.

⁽²⁾ Na przykład 8. program działań w zakresie środowiska, plan działania UE na rzecz eliminacji zanieczyszczeń, unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030, plan REPowerEU, cyfrowy kompas 2030, program polityki „Droga ku cyfrowej dekadzie” do 2030 r.

⁽³⁾ COM(2022) 289.

⁽⁴⁾ <https://memportal.cor.europa.eu/Handlers/ViewDoc.ashx?doc=COR-2022-05357-00-00-DECL-TRA-PL.docx>

11. Zauważa zagrożenia wynikające z potencjalnego niedoboru energii ze źródeł pozaeuropejskich, ze znacznej erozji gleby w szeregu krajów UE oraz potencjalnego braku wody.
12. Wskazuje na konieczność dostosowania terytorium UE do zmiany klimatu i na potrzebę zapewnienia różnorodności biologicznej oraz szerszego wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
13. Zwraca uwagę, że wielu z tych fundamentalnych wyzwań stojących przed UE nie można sprostać inaczej niż poprzez odpowiednie wsparcie dla obszarów wiejskich, które jednak w dalszym ciągu jest niewystarczające.
14. Wyraża zaniepokojenie brakiem dostępu do cyfryzacji oraz niedostatkami infrastruktury i usług, co ogranicza rozwój gospodarczy obszarów wiejskich. Utrzymanie żywotności obszarów wiejskich wymaga zapewnienia warunków do telepracy i do zakładania przedsiębiorstw, w tym możliwości prowadzenia działalności w taki sam sposób jak w mieście. Stabilny dostęp do internetu wysokiej jakości umożliwiłby działanie na słabo zaludnionych obszarach przedsiębiorstw zaawansowanych technologicznie, intensywnie przetwarzających dane oraz produkcyjnych. Obecnie istnieją duże różnice w dostępie do internetu, ponieważ obszary wiejskie i słabo zaludnione pozostają daleko w tyle za obszarami miejskimi i miastami. Ważne jest, aby gminy i regiony mogły świadczyć usługi społeczne za pośrednictwem sieci szerokopasmowych lub mobilnych. Wymaga to lepszego zasięgu i wyższych prędkości transmisji w sieciach. Natomiast osoby mieszkające w gminach o złym dostępie do internetu są zagrożone wykluczeniem cyfrowym.
15. Przypomina, że pod wpływem transformacji cyfrowej zasadniczo zmienia się rynek pracy i że w 2040 r. 40 % ludności UE w wieku produkcyjnym będzie miało wyższe wykształcenie ⁽⁵⁾, a na rynku pracy będą przeważali członkowie „cyfrowego” pokolenia Y i Z.
16. Jest przekonany, że przykłady wdrażania koncepcji inteligentnych wsi pokazują istotne znaczenie tego nowego narzędzia zmian dla całościowego podejścia do ludzi i terytorium ⁽⁶⁾ – podejścia łączącego inteligentne gminy, inteligentne miasta i inteligentne regiony w obrębie inteligentnej UE.

Wezwanie do działania

17. Jest przekonany, że dobrobyt Unii Europejskiej zależy od jakości całego jej terytorium oraz od stworzenia porównywalnych warunków życia dla jej obywateli i obywateli w każdym wieku w każdej części UE, niezależnie od ich poziomu wykształcenia i statusu społecznego.
18. Wzywa zatem Komisję Europejską i współprawodawców, aby kierowali się całościowym spojrzeniem na rozwój UE i przyjęli, że rozwój obszarów wiejskich jest niezwykle ważny dla wszystkich obywateli UE.
19. Zachęca instytucje UE, państwa członkowskie i regiony, aby w pełni wykorzystwały potencjał koncepcji inteligentnych wsi jako świeżego, innowacyjnego narzędzia polityki europejskiej i rozwoju obszarów wiejskich. Transformacja cyfrowa i technologiczna niesie nowe wyzwania i możliwości, które pozwalają także zapewnić wyższą jakość życia i usług na obszarach wiejskich. Stanowi nową szansę na stworzenie zróżnicowanej gospodarki wiejskiej i ułatwienie dostępu do rynku pracy. Dzięki temu może pomóc sprostać współczesnym wyzwaniom demograficznym, zatrzymać młodych ludzi na obszarach wiejskich i odwrócić proces wyludniania się i drenażu mózgów.
20. Apeluje o większe wsparcie dla obszarów wiejskich na szczeblu UE i państw członkowskich, aby umożliwić rozwój inteligentnych wsi i sprawnie funkcjonujących powiązań między obszarami miejskimi i wiejskimi, ze szczególnym uwzględnieniem górskich, przygranicznych, najbardziej oddalonych, zagrożonych gospodarczo, społecznie i demograficznie obszarów wiejskich i wysp, które należy uznać za szczególnie narażone, tak aby warunki życia na wsi były jak najbardziej porównywalne z warunkami panującymi na obszarach miejskich, a obszary wiejskie uznawano za obszar kulturalny zarządzany z inteligentnych wsi o zróżnicowanej gospodarce, której integralną i istotną częścią będzie rolnictwo.

⁽⁵⁾ Lutz, W., Goujon, A., Kc, S., Stonawski, M. i Stilianakis, N., *Demographic and Human Capital Scenarios for the 21st Century: 2018 assessment for 201 countries*, EUR 29113 EN, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg, 2018, ISBN 978-92-79-78024-0 (online), JRC111148.

⁽⁶⁾ Por. przykłady dobrych praktyk przedstawione na konferencji pt. „Innowacyjny region – szanse i wyzwania”, która odbyła się w Jeseníku w 2022 r. w ramach czeskiej prezydencji Rady Europejskiej: <https://mmr.cz/en/microsites/pres/akce/cz-pres-konference-inovativni-region-prilezitosti>.

21. Podkreśla, że wszystkie strategie polityczne UE powinny zwiększać atrakcyjność tych obszarów, a także chronić na nich jakość życia i ludność wiejską, gwarantując równy dostęp do podstawowych usług oraz możliwości. Dotyczy to nie tylko polityki spójności, lecz również unijnej polityki rolnej, polityki jednolitego rynku, konkurencji, ochrony środowiska i energii i będzie musiało uwzględniać zmieniające się możliwości technologiczne i zachodzące w społeczeństwie przemiany, wywołane przez starania o osiągnięcie ogólnoeuropejskich celów.

22. Sugeruje, aby podczas tworzenia inteligentnych wsi zastosowano siedem następujących zasad:

- zasada zmiany kierunku, kiedy zmieniające się narzędzia technologiczne pozwalają ludziom pracować zdalnie z domu lub z ich społeczności i korzystać z usług w domu,
- zasada krótkich odległości, która prowadzi do lokalnej produkcji i konsumpcji, w oparciu o trzy zasady leżące u podstaw należytego zarządzania finansami⁽⁷⁾,
- zasada odporności ludzi, społeczności, lokalnej gospodarki oraz środowiska,
- zasada jednego rozwiązania o kilku równoważnych skutkach, tj. podejścia całościowego,
- zasada współpracy w celu wypracowania skutecznych rozwiązań, kiedy gminy łączą się ze sobą, aby rozwiązywać kwestie będące przedmiotem wspólnego zainteresowania, którego nie krępują granice administracyjne regionów,
- zasada spójności i komplementarności, kiedy inteligentne wsie i inteligentne miasta w inteligentnych regionach rozwijają się poprzez współpracę na danym terytorium w wymiarze zarówno horyzontalnym, jak i wertykalnym, kiedy wyrównuje się szanse i osłabia napięcia,
- zasada opartego na dowodach podejmowania decyzji dzięki otwartym danym i przejrzystości procedur, gdzie dane uzyskane przy wsparciu ze źródeł publicznych są udostępnione administracji publicznej, obywatelom i przedsiębiorcom w trosce o nowe rozwiązania na rzecz rozwoju dobrych warunków życia dla ludzi, społeczności i przedsiębiorstw.

23. Uważa, że takie podejście będzie wymagało szeregu nowych rozwiązań, dostosowanych do poszczególnych regionów i obszarów wiejskich, co oznacza również znaczące wsparcie dla innowacji, badań i rozwoju zarówno na szczeblu europejskim, jak i na szczeblu państw członkowskich.

24. Podkreśla, jak ważne jest, aby usługi były świadczone wszystkim obywatelom w każdym miejscu w UE w terminie, który zostanie określony w zależności od specyfiki poszczególnych obszarów wiejskich. Konieczne będzie wsparcie na badania i rozwój we wszystkich dziedzinach życia w zmieniającym się inteligentnym środowisku wiejskim.

25. Domaga się, aby budowano spełniającą to kryterium infrastrukturę, zważywszy, że rozwój infrastruktury transportu drogowego i kolejowego jest równie ważny jak rozwój sieci 5G i powiązanej infrastruktury cyfrowej.

26. Apeluje o intensywne wsparcie dla obszarów wiejskich z myślą o realizacji pierwszego programu polityki na 2030 r.⁽⁸⁾, a zwłaszcza o wzmocnieniu umiejętności cyfrowych i edukacji cyfrowej, bezpiecznej i zrównoważonej infrastruktury cyfrowej, transformacji cyfrowej przedsiębiorstw i cyfryzacji usług publicznych. Z aprobatą przyjmuje uwzględnienie obszarów wiejskich w Europejskiej deklaracji praw i zasad cyfrowych w cyfrowej dekadzie⁽⁹⁾.

27. Podkreśla, że trzeba zapobiegać powstawaniu społeczności i miejscowości wykluczonych cyfrowo, aby nie pogłębiać różnic w społeczeństwie.

28. Wzywa, aby wykorzystano wszystkie potencjalnie występujące na danym obszarze odnawialne źródła energii, do których można mieć realny dostęp, oraz aby mocno wspierano rozwój produkcji i zużycia energii w skali lokalnej (prosumenci).

29. Wnosi, aby wspierano energooszczędną budowę i renowację mieszkań na obszarach wiejskich w celu stworzenia dobrych warunków dla obecnych mieszkańców i dobrych warunków do przyjazdu nowych osób.

⁽⁷⁾ Oszczędność, efektywność i skuteczność.

⁽⁸⁾ COM(2021) 574 final.

⁽⁹⁾ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/pl/library/european-declaration-digital-rights-and-principles>

30. Apeluje, aby stworzono lepsze warunki, które będą sprzyjały rozwojowi zróżnicowanych małych i średnich przedsiębiorstw oraz dzięki którym przedsiębiorstwa typu start-up będą stawały się naturalną częścią rozwoju inteligentnych gmin na obszarach wiejskich.
31. Postrzega inicjatywę dotyczącą wsi przyjaznych start-upom (ang. *start-up villages*) jako ważny element rozwoju inteligentnych wsi w ich filarze gospodarczym.
32. Podkreśla, że równie ważne dla innowacji w całej UE, w tym na obszarach wiejskich, jest wdrażanie strategii inteligentnej specjalizacji.
33. Wzywa do rozwoju dobrej administracji, w tym cyfrowej administracji publicznej, która umożliwi mieszkańcom obszarów wiejskich zdalny dostęp do usług komunalnych, regionalnych i państwowych. Musi temu towarzyszyć uproszczenie wymogów administracyjnych.
34. Postuluje, aby edukacja była dostępna dla wszystkich grup wiekowych, zarówno w trybie stacjonarnym, jak i zdalnym, a także aby rozwijano lokalne ośrodki kultury zapewniające cały szereg usług, od bibliotek po pracę socjalną.
35. Wnosi, aby wysokiej jakości opieka zdrowotna i opieka społeczna była zdecentralizowana, wzajemnie powiązana i tak zorganizowana, aby ludzie mogli mieszkać w swoich domach przez całe życie.
36. Stwierdza, że bardzo pożyteczne jest rozwijanie możliwości telemedycyny, e-zdrowia w ogólności, a także nowych dziedzin (np. rzeczywistość wirtualna), które mogą pomagać w wielu sferach, od kształcenia zawodowego po opiekę społeczną.
37. Wnosi, aby zintegrowany system ratowniczy funkcjonował nie tylko w obrębie poszczególnych państw członkowskich, lecz także poprzez wzajemną współpracę transgraniczną, zwłaszcza na obszarach przygranicznych, co umożliwi szybkie reagowanie na sytuacje wyjątkowe.
38. Apeluje o wsparcie rozwoju nowoczesnego rolnictwa i biogospodarki (na obszarach przybrzeżnych objętych niebieską gospodarką) oraz o wsparcie odpowiedzialnego zarządzania surowcami i materiałami zgodnego z ideą gospodarki o obiegu zamkniętym. Wyraża przekonanie, że system rolno-leśny, inteligentne rolnictwo, akwaponika oraz inne dziedziny i praktyki będą ułatwiać pracę ludzi w rolnictwie, a także zwiększą samowystarczalność żywnościową Europy i pomogą w walce z erozją.
39. Wnosi, aby wziąć pod uwagę spodziewany wzrost liczby osób, które pracują w zawodach wymagających wysokich kwalifikacji bez względu na lokalizację (np. osób z sektora kreatywnego) i przenoszą się na obszary wiejskie.
40. Domaga się, aby wspierano nowe rozwiązania w tej dziedzinie przy założeniu, że nowy europejski Bauhaus odnosi się nie tylko do miast, ale także do tworzenia krajobrazu, w przypadku którego bierze się pod uwagę jego różnorodność, pamiętając o konieczności zachowania i rozwoju różnorodności biologicznej.
41. Wnosi, aby rozważyć finansowe następstwa faktu, że zdolność przystosowania się do zmiany klimatu oraz zachowanie różnorodności biologicznej i jakości lasów zależą przede wszystkim od inteligentnego rozwoju obszarów wiejskich. Zwraca uwagę na potencjał, jaki pod względem poprawy retencji wody w krajobrazie kryje w sobie zdecentralizowane uzdatnianie wody w niewielkich gminach.
42. Apeluje o stworzenie warunków do aktywnej mobilności (infrastruktura transportu niezmotoryzowanego), aby umacniać zdrowy styl życia lokalnych mieszkańców i umożliwiać dalszy rozwój zrównoważonej turystyki.
43. Wskazuje na zasadniczy wkład, jaki w rozwój inteligentnych wsi wnosi czysta mobilność autonomiczna.
44. Postuluje, aby dopilnowano, żeby praca środowiskowa była wspierana w sposób, który pozwoli chronić słabsze grupy ludności, zwłaszcza kobiety. Praca socjalna prowadzi do poprawy warunków życia zmarginalizowanych grup ludności na obszarach wiejskich i do poprawy perspektyw życiowych dzieci ze społeczności wykluczonych.
45. Podkreśla, że inteligentne wsie powinny stać się integralną częścią polityki rozwoju regionalnego i tworzyć synergię z istniejącymi narzędziami, np. LEADER/RLKS. W ramach tych prac władze i instytucje na wszystkich szczeblach powinny w bardziej całościowy sposób włączyć do swojego programowania lokalne grupy działania. Inteligentne wsie, potencjalnie zarządzane przez lokalne grupy działania, mogą zwiększać spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną.

46. Jest przekonany, że wspierając rozwój obszarów wiejskich za pomocą wyżej wymienionych środków, znacznie wzmocni się odporność Europy, zapewni się wyższą jakość życia nie tylko na tych obszarach, ale również w miastach w następstwie zmian zachodzących na obszarach wiejskich, zwiększy się konkurencyjność UE, poprawi jakość środowiska i umocni spójność społeczną.

47. Wskazuje, że skala wyzwań wymaga znaczącego skupienia zasobów finansowych i wszelkiego rodzaju działań na obszarach wiejskich, a także na rozwijaniu powiązań między obszarami miejskimi i wiejskimi. Uważa za konieczne powiązanie narzędzi rozwoju, zmniejszenie ich rozproszenia oraz wzmocnienie synergii między LEADER/RLKS, inicjatywami na rzecz inteligentnych wsi i lokalnymi grupami działania, z wykorzystaniem zróżnicowanego finansowania z wszystkich funduszy europejskich, w tym Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, planów WPR czy narzędzia NextGenerationEU. Wszystkie te instrumenty mają zasadnicze znaczenie dla wspierania spójnego rozwoju obszarów wiejskich.

48. Apeluje o stopniową zmianę kryteriów rozdziału wsparcia ze źródeł UE, tak aby uwzględnić odsetek terytorium zajmowany przez obszary wiejskie w UE oraz liczbę gmin na nich.

49. Wnosi, aby polityka spójności po 2027 r. obejmowała na szczeblu UE ukierunkowanie regionalne i konkretne środki przeznaczone na obszary wiejskie, z minimalnym progiem pomocy określonym w umowach partnerstwa. W świetle weryfikacji wpływu polityki na rozwój obszarów wiejskich i zgodnie z zasadą „nie szkodzić spójności” powinno to mieć również zastosowanie do innych polityk w budżecie UE, które mają wymiar terytorialny, w tym do wszelkich następców narzędzia Next Generation.

System monitorowania

50. Z aprobatą przyjmuje powołanie obserwatorium obszarów wiejskich w celu stworzenia wskaźników monitorowania rozwoju obszarów wiejskich, zważywszy, że dostępność danych na poziomie co najmniej NUTS 3 we wszystkich krajach UE ma zasadnicze znaczenie. Podkreśla, jak ważne jest, by państwa członkowskie przekazywały te dane co roku w otwartym formacie danych, dostępnym dla społeczeństwa, w tym dla środowiska naukowego.

51. Zwraca uwagę, że trzeba pilnie wyjść poza nową agendę terytorialną 2030 i długoterminową wizję dla obszarów wiejskich UE, aby wdrożyć europejski program na rzecz obszarów wiejskich, w ramach którego będzie można wykorzystać specyficzne wskaźniki w celu sprawdzenia wykorzystania funduszy strukturalnych w regionach objętych art. 174. Te wskaźniki powinny obejmować zarówno podstawowe wskaźniki dla całego terytorium obszarów wiejskich, np. w dziedzinie infrastruktury cyfrowej, jak i – w następnej kolejności – wskaźniki szczegółowe, uwzględniające specyficzną sytuację na poszczególnych obszarach, oparte na szczegółowych danych dotyczących regionów górskich, wysp, obszarów wiejskich, obszarów doświadczających kryzysu demograficznego i przemysłowego itp. Takie wskaźniki powinny być określone na poziomie subregionalnym (np. NUTS 3 i lokalnych jednostek administracyjnych), gdzie występują największe różnice w rozwoju, i być wykorzystywane podczas weryfikacji wpływu wszystkich polityk UE na rozwój obszarów wiejskich.

52. Zwraca się do Komisji, aby w sprawozdaniu z oceny wdrażania długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich UE ujęła propozycje celów i wskaźników. Zachęca Komisję, aby zaproponowała, jak te cele można włączyć do istniejących unijnych systemów monitorowania (np. do europejskiego semestru).

53. Wzywa państwa członkowskie i regiony, aby współpracowały ze sobą przy opracowywaniu tych wskaźników i ich stosowaniu do pomiaru zmian na obszarach wiejskich.

54. Zdaje sobie sprawę z możliwości, jakie wynikają z systematycznego ciągłego gromadzenia danych, np. za pośrednictwem satelitów, i apeluje o właściwe wykorzystanie tych danych.

55. Ma świadomość, że jakości życia nie można oceniać tylko ilościowo. Dlatego domaga się wsparcia UE dla projektów badawczych, które doprowadzą do wypracowania innych – zwłaszcza jakościowych – wskaźników i metod umożliwiających analizę stanu i dynamiki rozwoju obszarów wiejskich, co pozwoli na całościowe spojrzenie na ten rozwój oraz wsparcie najskuteczniejszych interwencji w dalszy rozwój terytorium i społeczeństwa UE.

Bruksela, dnia 15 marca 2023 r.

Vasco ALVES CORDEIRO

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Regionów